

LEGAL LANGUAGE, THE METAPHORICAL TRANSPOSITION OF THE HUMAN BODY AND ITS PARTS

*Octavian Istrătoae, PhD, University of Medicine and Pharmacy, Craiova and
Manuela Lavinia Istrătoae, PhD, University of Craiova*

Abstract: The metaphor deserves to be taken seriously in the legal language, even if it is intended to be clear, precise and concise. The study of law presents itself to us primarily as a work of language: apparently precise and practical, it is full of metaphors. We will try to underline in the following pages the metaphorical transposition of the body and its parts in legal language according to medical principles.

Keywords: medicine - law, body, head, hand, mouth

Dintre toate figurile discursului, metafora are un efect particular, acela de a da claritate și forță descrierilor, de a face ideile intelectuale întru câțva vizibile ochiului, dându-le culoare, substanță și calități sensibile. Dar pentru a produce acest efect, „este nevoie de o mână abilă, căci cel mai mic defect de exactitate poate produce confuzie asupra obiectului, în loc să-l lumineze”¹.

Metafora, departe de a fi o simplă figură de stil, se găsește astăzi în inima concepției noastre despre lume, pe care n-o putem înțelege fără utilizarea unui limbaj metaforic. Studiată cel mai adesea din perspectiva limbii generale, importanța sa nu trebuie subestimată nici în cadrul limbajelor de specialitate, în particular în cadrul limbajului juridic, căci nici dreptul nu scapă de acest procedeu, noțiunile relative în drept fiind metafore utilizare „fără a fi definite pentru a asigura flexibilitatea sensului dat obiectului examinat”². Cerința dreptului este aceea de a fi accesibil și comprehensibil, căci *nimeni nu se poate prevala de necunoașterea legii*. Cu toate acestea, chiar dacă dreptul utilizează numeroase metafore, sfârșim prin a uita clipa de rațiune în care un anumit termen care figurează în jargonul juriștilor a fost transpus aici venind din alt câmp. În acest fel, clipa poetică a metaforei se șterge în momentul în care termenul transpus se imobilizează în dimensiunea sa pur tehnică, metafora devenind dintr-o dată catacreză³, noi aflându-ne „în prezența unui veritabil *sistem* conceptual metaforic ce ne permite perceperea realității”⁴.

Plecând de la constatarea că expresiile, cuvintele, propozițiile capătă sens în cadrul discursului în care sunt produse⁵, Foucault⁶ definește formația discursivă ca fiind „o

¹ Varinot A., *Dictionnaire des métaphores françaises*, Paris, 1818, prefață.

² Dănișor D., *Interpretarea Codului civil. Perspectivă jurilingvistică*, C.H. Beck, București, 2015, p. 124.

³ Decanul J. Carbonnier vorbește (*Droit civil*, t. 1, *Introduction*, PUF, 1994, n° 159, p. 253) despre faptul că metafora și analogia se bazează pe „nevoia de poezie”; vezi, de asemenea, despre acest fenomen, C. Perelman, L. Olbrechts-Tyteca, *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, prefață M. Meyer, ed. 5, Ed. Université de Bruxelles, 1992, p. 546 și urm.; G. Cornu, *Linguistique juridique*, Montchrestien, 1990, pp. 79-81; B. Frydman, « Les formes de l'analogie », *RRJ* 1995. 1053 și urm., în special p. 1062; M.-Cl. Prémont, *Le langage du droit*, teză Laval, Québec, 1996, p. 126.

⁴ *Toute description n'est-elle que métaphorique ?*, à propos de : *Les métaphores dans la vie quotidienne*, de George Lakoff & Mark Johnson, Thomas Lepeltier, 1998 (<http://revue.de.livres.free.fr/cr/lakoff.html>).

⁵ Pecheux M. (1975), *Les vérités de la Palice*, Paris : éd. F. Maspero, p. 145.

⁶ Foucault M., (1969), *L'archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, NRF, p. 53.

regularitate (o ordine a corelațiilor, a pozițiilor și funcționărilor, a transformărilor”. Pentru Maingueneau⁷, interdiscursul constă în reconfigurarea neîncetată în care formația discursivă este condusă (...) să încorporeze elemente preconstruite produse în exteriorul său, conducând la redefinire prin amintirea propriilor elemente, la organizare prin repetiție, la ștergere, uitare, chiar la denegare. Nici un discurs nu poate trăi în autarhie, orice discurs din societate este traversat de fenomenul interdiscursivității, prin relațiile diverse pe care le întreține cu alte discursuri (de genuri diferite ori de același gen), interdiscursul raportându-se cu necesitate la noțiunea de dialogism pe care Michael Bakhtine o vehiculează relativ la funcția interacțională și comunicațională a limbajului⁸.

Interacțiunea metaforică între domeniul sursă și domeniul țintă este susceptibilă să genereze serii de termeni înrudiți, ce figurează vitalitatea dinamicii conceptuale.⁹ Metaforele corporale împrumutate din limbajul comun sau din cel medical sunt foarte productive în limbajul juridic. Astfel, vom întâlni în drept corpul și părți ale acestuia (gura, mâna, capul, etc.), dar și boli și viruși (în domeniul dreptului informatic), succesul acestor utilizări metaforice ale corpului uman datorându-se voinței juriștilor de a conferi o anumită umanitate dreptului, materie reputat aridă.¹⁰

Corpul reprezintă totalitatea organelor unei ființe vii; organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; trupul.¹¹ În drept, sensul original al termenului, provenit din lat. *corpus*, desemnează corpul uman, cel al persoanei fizice și, prin extensie, în anumite expresii, persoana însăși. Sintagma *separație de corp* este întâlnită în art. 2602 din Noul Cod civil care dispune că „Legea care cârmuiește divorțul se aplică în mod corespunzător și separației de corp”. Separația de corp este instituția juridică în baza căreia instanța de judecată, asigurând o destindere a relațiilor de familie, poate suspenda obligația de coabitare a soților. Spre deosebire de divorț, separația de corp menține toate drepturile și obligațiile dintre soți rezultate din căsătorie, fără a menține însă obligația de conviețuire.¹²

În sens material, *corpul* desemnează uneori un lucru, un bun corporal sau incorporeal, mobil sau imobil. Atunci când se face clasificarea bunurilor, împărțirea clasică este aceea care distinge între bunurile mobile corporale și incorporale. În prima sintagmă, *corporal* înseamnă tangibil, palpabil, care are o existență concretă, care poate fi apropiat prin posesie (*corpus*), prin opoziție cu *incorporeal*, imaterial.¹³ În cazul daunelor, *dauna corporală* este cea care aduce atingere integrității fizice a persoanei. În dreptul penal, *corpul delict* este lucrul ce poartă în el însuși urma infracțiunii al cărui obiect îl constituie și care poate constitui un mijloc de probă: document falsificat, monedă falsă, obiect contrafăcut etc.

Într-un sens intelectual și aplicat mai multor persoane, *corpul* desemnează „totalitatea persoanelor care, prin funcție sau prin profesie, formează o unitate deosebită, legal constituită”¹⁴. Astfel, ca ansamblu de persoane ce formează o categorie, întâlnim termenul în

⁷ Maingueneau D. (1987), *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Paris, Hachette, p. 83.

⁸ Laura Calabrese-Steimberg, *Esthétique et théorie du roman : la théorie dialogique du Bakhtine linguiste*, Slavica bruxellensia, nr. 6/2010, <http://slavica.revues.org/348>.

⁹ Prandi, M., Rossi, M. (2012) : *Les métaphores dans la création de terminologie*, dans « Terminologie : textes. discours et accès aux savoirs spécialisés », 2012, Ed. du GLAT, pp.7-19.

¹⁰ Frédéric Houbert, *Caught in the Web of the Law*. Le traducteur juridique face à la métaphore, <http://www.ininterm.net/public/langues%20de%20sp%C3%A9cialit%C3%A9/m%C3%A9taphores/Caug>

¹¹ DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/corp>

¹² <http://archive.wikiwix.com>

¹³ Cornu G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1994.

¹⁴ DEX 2009.

sintagme precum *corpul electoral* care desemnează ansamblul alegătorilor. Ca „ansamblu al agenților ce au reguli comune de recrutare și de carieră și o vocație comună spre un anumit fel de posturi”¹⁵, *corpul constituit* reprezintă colectivitatea de persoane organizată, de obicei, pe baza unei legi, *corpul legislativ* (sau *legiuitor*) este definit ca totalitate a deputaților dintr-o adunare legislativă, iar *corpul diplomatic* drept totalitatea reprezentanților diplomați din alte state, acreditați pe lângă un stat. Pentru această categorie, *corpul funcționarilor* este ansamblul funcționarilor supuși aceluiași statut particular și având vocație la aceleași grade, iar *corpul judiciar* este ansamblul magistraților ordinii judiciare. Corpul mai este utilizat și într-un sens logic, pentru a desemna, în anumite sintagme, un tot coerent sau partea principală a acestui tot: *corpul de reguli* este seria de dispoziții ce formează un ansamblu coerent ca, de exemplu, în materia regimurilor matrimoniale; *corpul textului*, în drept, desemnează dezvoltarea principală a textului, prin opoziție cu ceea ce precede și ceea ce urmează, ca în *corpul testamentului*, de exemplu.

Mâna desemnează concret organul corpului uman, situată la extremitatea brațului. Pentru medici, mâna este organul terminal al membrului superior, format dintr-o parte largă articulată pe antebraț și terminată cu cinci apendice (degetele), ele însele articulate în mai multe puncte, din care unul (degetul mare) este opozabil celorlalte patru, organ care constituie instrumentul natural principal al pipăitului și al prinderii și, în același timp, un mijloc specific de cunoaștere și de acțiune¹⁶ sau, mai simplu, fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebrațului care se termină cu cele cinci degete.¹⁷ În drept, mâna este în primul rând un mijloc de exprimare a voinței. Cu acest sens, o întâlnim în testamentele olografe, de exemplu, a căror validitate este dată de faptul că sunt scrise, datate și semnate cu mâna testatorului. Dacă la întocmirea lui nu se respectă aceste condiții de validitate, testamentul este nul absolut, conform art. 1041 din Noul Cod civil: „Sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului.”

În al doilea rând, mâna reprezintă modul direct de exprimare a consimțământului, în *votul deschis* sau *alegerea deschisă* ce reprezintă votul sau alegerea pe față, prin ridicarea mâinii. Această practică a votului deschis sau cu mâna ridicată vine de la greci (în special de la atenieni) care, ca și românii, pentru a-și alege demnitarul, magistrații sau conducătorii, fie îi trăgeau la sorți, fie își exprimau votul prin ridicarea mâinii și prin numărarea apoi a mâinilor ce socoteau voturile.

Mai reprezintă și gestul formal de angajare solemnă ca, de exemplu, în cazul depunerii jurământului cu mâna pe Biblie sau prin ridicarea mâinii. În privința probelor, cea a martorilor întărită de jurământ este de o maximă importanță. Jurământul este un act esențialmente religios, de invocare a divinității ca martor sau garant în sprijinul unei afirmații făcute de cel ce jură. Jurământul era însoțit de gestul ridicării mâinii drepte, cealaltă fiind așezată pe un text sacru. În cazul contractului de tranzacție, *a bate* (sau *a da*) *mâna* (cu cineva) înseamnă a se înțelege cu cineva (în privința unei tranzacții); a face un târg, a se învoi (din preț), strângându-și mâna (în semn de pecetluire a tranzacției încheiate).

Mâna mai este folosită și ca mod de executare a tradițiunii în operațiunile manuale: darul manual, transmiterea din mână în mână. Darul manual (contract real, dar nu și solem) este o varietate a contractului de donație ce are ca obiect bunuri mobile corporale și care se încheie

¹⁵ Cornu G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1994, vezi *corps*.

¹⁶ *Dictionnaire français lexilogos*, <http://www.cnrtl.fr/definition/main>

¹⁷ DEX 2009, <https://dexonline.ro/definitie/mana>

valabil prin remiterea efectivă a bunului de la donator la donatar fără îndeplinirea vreunei alte formalități. Darul manual se încheie valabil prin acordul de voințe al părților, însoțit de tradițiunea bunului.¹⁸ Pot face obiectul darului manual titlurile la purtător, biletele de bancă, dacă sunt transmise „de la mână la mână” sau „din mână în mână”. Dacă s-a emis un titlu cambial în alb care nu menționează numele beneficiarului, toți posesorii care dobândesc din mână în mână titlul cambial în alb nu dobândesc prin aceasta drepturi autonome. Cel ce își trece primul numele ca beneficiar, deși nu a fost în raporturi cu emitentul, nu este socotit terț, toate excepțiile bazate pe convenția dintre emitent și cel ce a primit primul cambial în alb fiindu-i opozabile.¹⁹ Drepturile reale accesorii beneficiază de atributele de urmărire și de preferință: dacă creditorul este garantat prin gaj, ipotecă sau privilegiu special, el are dreptul de a urmări bunul în mâna oricui s-ar afla. În cazul gajului, creditorii care beneficiază de dreptul de gaj asupra bunului mobil îl pot urmări în mâna terțului dobânditor în virtutea atributului de preferință conferit de acest drept²⁰, mâna desemnând aici posesia.

Ca semn al puterii, al autorității, mâna desemnează „titularul unei puteri sau al unui mod de gestiune”²¹, ca în sintagma *administrare în mână comună* care constituie administrarea conjunctă, sau „puterea, autoritatea, uneori forța publică”²², în sintagme precum: *a da pe mâna justiției*, adică a deferi justiției, a înainta un infractor organelor judiciare; *bunuri date pe mâna justiției*, adică bunurile puse sub autoritatea justiției prin sechestrul, poprire etc.

Politica de mână forte este politica dictatorială, tiranică, abuzivă, *mâna de lucru* reprezintă forță de muncă, iar *mână moartă* se spune despre posesia anumitor bunuri de către persoanele juridice, despre apartenența lor la un patrimoniu care, spre deosebire de cel al particularilor, nu se transmite din mână în mână, ci realizează o acumulare de valori în afara transmiterii succesoriale și economice.

Brațul apare și el într-o serie de sintagme juridice, plecând de la definiția acestuia ca segment al membrului superior cuprins între cot și umăr, ce desemnează partea de la umăr până la încheietura mâinii și, prin extensie, membrul superior al corpului omenesc. În drept, *brațul legii* desemnează puterea, autoritatea justiției. În ochii cetățenilor, judecătorul este perceput ca „brațul înarmat al legii care se confundă cu ea”²³. *A fi mâna dreaptă* sau *brațul drept al cuiva* înseamnă a fi cel mai intim, cel mai apropiat colaborator al cuiva; a-i fi cuiva de mare ajutor.²⁴

Gura, cavitate situată în partea inferioară a capului, delimitată la exterior de buze și în interior de limbă și palatin, constituie partea inițială a tubului digestiv care comunică cu căile respiratorii și contribuie la emiterea vocii articulate, a cuvântului. De la această definiție a gurii, ca organ al vorbirii, întâlnim în drept sintagma *judecătorul gură a legii*, formulă datorată lui Montesquieu²⁵. Nu putem să ne imaginăm o metaforă mai frumoasă prin care judecătorul este pentru lege ceea ce gura este pentru om. Această metaforă a hrănit o întregă reflecție și o analiză detaliată a raporturilor judecătorului cu legea, judecătorului restrângându-i-se prin

¹⁸ Art. 1011, Noul cod civil.

¹⁹ Fintescu I.N., *Cambial după legile în vigoare în Vechiul Regat Bucovina și Transilvania*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1926, p. 148.

²⁰ Pop L., *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 16.

²¹ Cornu G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1994, vezi *main*.

²² Cornu G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1994, vezi *main*.

²³ Louvel B., *La Cour de cassation face à l'évolution juridique internationale*, https://www.courdecassation.fr/IMG///20150331_CC_evolution_juridique_int.pdf

²⁴ DEX 2009.

²⁵ Montesquieu, *De l'esprit des lois*, ediție electronică a cărții realizată de Laurent Versini, Paris, Éditions Gallimard, 1995. http://www.ecole-alsacienne.org/CDI/pdf/1400/14055_MONT.pdf

această formulă orice libertate de interpretare a legii. Curentul doctrinal de gândire numit pozitivism juridic își extrage seva din această formulă. „Dacă judecătorul este gura care pronunță cuvintele legii, el nu are față de lege mai multă libertate și autonomie, cum nu are nici gura care pronunță cuvintele omului care le concepe.”²⁶

Concluzia care se poate trage din această scurtă analiză este aceea că metaforele juridice plecând de la corpul uman sau de la părțile acestuia, departe de a se reduce la aproximări de gândire, sunt „excelenți revelatori ai paradigmei sau ai viziunii despre lume implicit mobilizate”²⁷.

Bibliografie:

Calabrese-Steimberg L., *Esthétique et théorie du roman: la théorie dialogique du Bakhtine linguiste* », Slavica bruxellensia, nr. 6/2010.

Carbonnier J., *Droit civil*, t. 1, *Introduction*, PUF, Paris, 1994.

Cornu G., *Linguistique juridique*, Montchrestien, Paris, 1990.

Cornu G., *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1994.

Dănișor D., *Interpretarea Codului civil. Perspectivă jurilingvistică*, C.H. Beck, București, 2015.

Fințescu I. N., *Cambia după legile în vigoare în Vechiul Regat Bucovina și Transilvania*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1926.

Foucault M., *L'archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, NRF, 1969.

Frydman B., *Les formes de l'analogie*, în *RRJ*, 1995.

Houbert F., *Caught in the Web of the Law*. Le traducteur juridique face à la métaphore, <http://www.initem.net/public/langues%20de%20sp%C3%A9cialit%C3%A9/m%C3%A9taphores/Caug>

Lepeltier Th., *Toute description n'est-elle que métaphorique ?*, à propos de : *Les métaphores dans la vie quotidienne*, de George Lakoff & Mark Johnson, 1998.

Louvel B., *La Cour de cassation face à l'évolution juridique internationale*, https://www.courdecassation.fr/IMG///20150331_CC_evolution_juridique_int.pdf

Maingueneau D., *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Paris, Hachette, 1987.

Montesquieu, *De l'esprit des lois*, ediție electronică a cărții realizată de Laurent Versini, Paris, Éditions Gallimard, 1995.

Ost F., *Les sources du droit revisitées*, tome IV, Bruxelles, Anthémis, 2013.

Pécheux M., *Les vérités de la Palice*, Paris, Ed. F. Maspero, 1975.

Perelman C., Olbrechts-Tyteca L., *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, prefață M. Meyer, ed. 5, Ed. Université de Bruxelles, 1992.

Pop L., *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Lumina Lex, București, 2001.

Prandi M., Rossi M., *Les métaphores dans la création de terminologie*, dans « Terminologie : textes, discours et accès aux savoirs spécialisés », Ed. du GLAT, 2012.

Prémont M.-Cl., *Le langage du droit*, teză Laval, Québec, 1996.

Timsit G., *La métaphore dans le discours juridique*, în *Revue européenne des sciences sociales : Métaphores et analogies. Schèmes argumentatifs des sciences sociales*, nr. XXXVIII-117/2000.

²⁶ Timsit G., *La métaphore dans le discours juridique*, în *Revue européenne des sciences sociales : Métaphores et analogies. Schèmes argumentatifs des sciences sociales*, nr. XXXVIII-117/2000, p. 82-94.

²⁷ Ost F., *Les sources du droit revisitées*, tome IV, Bruxelles, Anthémis, 2013, p. 867.

Varinot A., *Dictionnaire des métaphores françaises*, Paris, 1818.